

تورکون حکمت خزینہ لری

مثل‌ها و ریشه مثل‌ها

علی اصغر غفوری نیا

www.ketab.ir

سرشناسه	: غفوری نیا، علی اصغر، ۱۳۲۱ -
عنوان و نام پدیدآور	: تورکون حکمت خزینه لری؛ مثل ها و ریشه مثل ها/ علی اصغر غفوری نیا.
مشخصات نشر	: ارومیه: آینا، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۳۹۰ ص.
شابک	: 978-600-8161-35-6
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: فارسی-ترکی.
موضوع	: ضرب المثل های ترکی آذربایجانی -- ایران -- ترجمه شده به فارسی
	: Proverbs, Azerbaijani -- Iran -- Translations into Persian
رده بندی کنگره	: PN۶۵۱۹
رده بندی دیویی	: ۳۹۷/۹۹۴۳۶۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۸۴۱۸۹۴۷

تورکون حکمت خزینه لری

مثل ها و ریشه مثل ها

نویسنده: علی اصغر غفوری نیا

صفحه آرایشی: میلاد تیموری (تیمور)

چاپ اول: آینا ارومیه، ۱۴۰۱

قطع: رقعی/ ۳۹۰ صفحه

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۱۶۱-۳۵-۶

قیمت: ۱۱۵۰۰۰ تومان

ارومیه - خیام جنوبی، سنگفرش، کوی تربیت، پلاک ۳، واحد ۵، انتشارات آینا

تلفکس: ۰۴۴-۳۲۲۵۶۵۱۰

مرکز پخش: ارومیه - خیابان باکری، کوی وکیل باشی، پلاک ۵۷

تلفن: ۰۹۱۴۷۲۵۹۱۷۱ و ۰۴۴-۳۲۳۴۳۷۳۰

تورکون حکمت خزینەسی، تورکون دوشونجه طرزی دیر^۱ پروفسور بولودخان خلیلوو، فیلولوگیا علملری دوکتورو،

بجای مقدمه : بسۇز انسان قلبینه یول تاپیرسا، اوندا مقدس ل شیر، حکمت خزینەسی کیمی اورکلری فتح اندیر، دیری و جانلی اولور. هر زمانین، هر دۇورون ان توتارلی سلاخی رولونو اویناییر. بئله حکمت خزینەسی سیراسیندا تورکون یازیلی آبدەلری موهوم رول اوینامیر. همین یازیلی آبدەلر تورکون حیاتی، معیشتینی، دونیاگۇروشونو، پسیکولوگیاسینی (روحی و روانی حالینی)، دوشونجه طرزینی یاشاتماقلا یاناشی، یاراندىغی تاریخی دۇورون اۇزونه مخصوصلوقلارینی دا یاشادیر. تورکون بئله یازیلی آبدەلری سیراسیندا "اوغوزنامه" - لرین، "قوتادغو بیلک"ین، "دیوان لغات الترک" ون و دیگرلری نین رولو بۇیوکدور. بو قبیل دن اولان کتابلاردا سۇزلرین معنالاری چوخ مطلبلردن خبر وئریر.

قید اولونان یازیلی آبدەلر کونکرئت (کامل - تمام) بیر تاریخی دوره عاید منبعلر اولسا دا، اصلینده بیر نچه عصر اۇزوندن اولکی دوشونجه طرزینی ده عکس ائتدیریر. مثلاً، " اوغوزنامه "نین اون آلتینجی عصرین (۱۶) سونوندا، یاخود اون یئددینجی عصرین (۱۷) اوللرینده قلمه آیلندیغی گومان اولونسا دا،

۱ - تورک دلی و ادبیاتی - ELÇİN KİTAb - ایلچین کتاب (عباس نقی زاده) - برداشت از سایت

اصلینده بوراداکى آتالار سۆزۈ و مىثللىرىن بۆيۈك اكثرىتى دوققۇز-اون يىرىنجى (۹ - ۱۱) عصرلرە عايدىدىر. دئمەلى، بوراداكى آتالار سۆزۈ و مىثللىرىن اونودولماماسىنىن سىببى، اونونلا باغليدىر كى توركون ياراتدىقلارى، ائله توركون اۇزونونده حافظەسىنده، يادداشىندا، شعوروندا هميشە ياشايىپ و ايندى دە ياشاماقدادير.

بو آتالار سۆزونون و مىثللىرىن پوتنسىيالى (طرفىتى) امكانى، داخلى انرژىسى تورك دوشونجه طرزىنىن امكانلارى چرچيوهسىندهدىر. عىنى زماندا، اونلارنىن ئۆتتىك يادداشى توركون روحونا، اتتىك تفكۇر طرزىنە هماهنگ دىر. توركون يازىلى ابدەلرىنىن هر يىرىنىن مضمونو مطلق معنادا يىك جنس دىيىلدىر، اونا گۆره كى، توركون اۇزونون حيات طرزى يىك جنس اولماميشدىر: ووروشمالار، چارپىشمالار، طبيعتىن اۇزو ايله اوز-اوزە دايانماق، آغلى-قارالى حيات طرزى، اوغۇرلار و اوغۇرسوزلوقلار، حياتىن مختلف آنلارى ايله تكرر-تكرر قارىشىلاشمالار، غلبەنى آلين ترى ايله قازانماق و سايره ... بوتون بۇنلارنىن هامىسى توركون حافظەسىندن، يادداشىندان تجربە سيناغىنىن نمونەسى اولان آتالار سۆزلىرىنىن، مىثللىرىن سوزولوب گلەمەسىنە امكان ياراتمىشىدىر. نتيجه دە حيات سيناغىندان چىخمىش آتالار سۆزلىرى و مىثللىرى، هم اونودولمامىش، هم دە اساس مضمونو ساخلاماقلا بعضىلىرى معاصىرلىشمىش، يىننى فورما و اوسلوبدا گونوموزون گنرچكلىكلىرىنىن هر آينىدا استناد يىرىمىز كىمى كىم يىمىزە چاتمىشىدىر...

... اگر وارلىق واردىرسا، اوندا همىن وارلىغىن آدىنى بىلدىرىن سۆز دە واردىر. بو معنادا تورك يازىلى ابدەلرىندە حرب ساحەسى ايله باغلى، ائله جه دە دولت چىلىكلە علاقهلى اولان كلى مقداردا سۆزلىر واردىر. همىن سۆزلىر توركون حياتىندا، معىشتى ندە وارلىغى اولان آنلايشلارنىن آدى كىمى يازىلى ابدەلرىمىز دە

دە درين ايز سالميشدير. اوزو دە عيني آنلايشلار يىلدين سۇزلر مختلف يازىلى
آبدەلردە ايشلنمىشىدير. مثلا، اورتا تورک دۇورونون يازىلى آبدەلريندە عيني
آنلايشى يىلدين سۇزلرين هر بيرى درين کۆک سالميشدير. مثلا: يوسف بالا
ساغونلو يازير :

قورخاق عسگرين جسارت آلماسى اوچون، سوباشى (فرماندە - سرکرده)
قهرمان و جسور اولمايدير. (يوسف بالاساغونلو. کتاب قوتادغو بيليک -
خوشبختليگه آپاران علم. باکی، آذربايجان دۇولت نشریاتی، ۱۹۹۴، ص. ۱۶۴).
ياخود: اوزون سوباشى و يا ائلباشى اولسان، دوغرو اول، قولاغىنى، گۇزونو
ايتى توت. (يوسف بالاساغونلو. قوتادغو بيليک، ص. ۳۰۹). بورادا سوباشى
سرکرده دئمکدير. اسکی تورکجهده سو : قوشون، سوباشى : سرکرده معنا سيندا او
لموشدور.

باشقا بير مثال : سوباشى ايله ايريشن : يورتدان چىخار. (همان - اوغوزنامه.
باکی، ۱۹۸۷، ص. ۱۱۷).

تورکون حکمت خزينه سينده ان ديرلى جهتلردن بيرى بۇيوگه، کيچيگه دوغما
مناسبت، اولنلارين عزيزلتمهسى و حرمتلى توتولماسيدير. مثلا: دينله آنالار سۇزو
نه دئيير :

آنالار سۇزونە عمل انده نين گۇزو آچيلار:

بۇيوکلر محترم دير! بو، دونيانين قانوندور،

بۇيوک آدم گلسه آياغا قالخ.

کيچيکلر بۇيوگه حرمت ائتمه ليديرلر، بۇيوک ده کيچيگه عيني مناسبت

بسلمه ليدير. (همان - يوسف ... خوشبختليگه آپاران علم. ۱۹۹۴، ص. ۳۱۱).

حاکيملر سۇزونو اوچوز توتما !

کيچيگه بۇيوکلوک، بۇيوکدن گلر، بۇيوگه خدمت ائتسه، کيچيک سعادتە چاتار.

(همان یوسف ... قوتادغو بیلیک - ص. ۳۱۱).

سۆز اولو نون (بؤیوک آدامین) ، سوچ (گناه) کیچیین دیر . (اوغوزنامه .
باکی، یازیچی، ۱۹۸۷، ص. ۱۱۵).

کیچیلر سوچ (خطا - اشتباه) ایشلر، اولو لار (بؤیوکلر) باغیشلار. (اوغوزنامه .
باکی، ۱۹۸۷، ص. ۱۶۸).

محمود کاشغری دن :

کاشغری محمود (محمود کاشغری) بو مثل لری اورتا آسیا تورک لری (اوغوزلار ، قیپچاق لار ، پنجک لر) و سایره تورک دیلیندن یازمیشدی . بو مثیلین
چوخ قدیم دن قالماسی و بوگون بیزیم دیلیمیزده گئنیش ایشلنمه سی آذربایجان
، و عمومیتله ایران تورک لری ایله اورتا آسیا تورک لری نین ، اسلام دان اؤنجه دیللری
نین عینی اولماسین و لهجه فرقلرین گوستیر:

زور پنجره دن گیرسه ، فت (فن) پاچادان قاجار = آدم زورمند فن و حيله را
نابود می کند

- قورخموش آداما قویون باشی جوت گؤرونر == آدم ترسو یکی را دو تا می

بیند

- علامت اولسا یول آرماز ، بیلیک اولسا سۆز شاشماز . علامت جاده موجب

عدم گمراهی ، و علم موجب عدم اشتباه در گفتار است

- سنه شدتلی بیر فلاکت گلیرسه ، کئچر دییه ، هله صبر انت = شدت زمانه

در گذر است ؛ تحمل داشته باش !

- فضیلت ایسته ! اؤیره نرکن غرورلارنا = فضیلت را کسب کن اما مغرور

مباش

- بیلیک سیز شخص اویونور سه ، سیناق وقتی چاشار . شخص بدون آگاهی

و مغرور در بازی (روزگار) می بازد .

- حیات همیشه انیشلی - یوققوشلی اولموشدور = زندگی همیشه توام با فراز و نشیب بوده است.

قوردلا دوست اول ، لکن چوماغینی الینده گیزلت = اگر با گرگ دوستی می کنی باری چماق خود را در دست داشته باش!

تات سیز تورک اولماز ، باش سیز بۇرک اولماز . تات بدون ترک و سر بدون کلاه ممکن نیست !

- یازین گۆزل لیگینه اینانما، سویا دایانما = فریب بهاران را نخور و به آب تکیه مکن

کۆتولوبه حاضرلاشما ، یاخشی سۆز آغزیندان چیخارت = سعی نکن بد باشی ، حرفهای زیبا بزنی

چوخ قدیم مثلر دن:

یاخشی پالتاری اؤزون گئی = لباس نو بپوش
دادلی یتمکدن باشقا سینا پای آبار ، = غذای لذیذ را به دیگران هم بده .
قوناغا حرمت ائت ، تا شهرتینی خلق آراسیندا یایسین . = مهمان را احترام کن تا مشهور شوی !

- بو مثل ده قافیه اولماسادا ؛ اوندا عروض وزنی یارانمیش دیر:
(ارکک آتی درمان اولار ، کنچی آتی یئل اولار .) = گوشت حیوان نر درمانست (ایسیسی لیخ) و گوشت بز باد (سویوخلوخ)
- انسان اوغلونون مالی اونا دوشماندی = مال و منال انسان برایش دشمن است

- بیلگی لی آدام ، نه ایچین دوشمانی نی سئور ؟ = انسان آگاه چرا دشمن را